

С. В. Чередніченко,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту, Інститут управління;
здобувач наукового ступеня доктора економічних наук,
Заклад вищої освіти "Класичний приватний університет", м. Запоріжжя
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-9383-562X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.16.158

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДІЛОВИХ ОЧІКУВАНЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ СТАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

S. Cherednichenko,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management, Institute of Management;
Recipient of the scientific degree of Doctor of Econ. Sci., Institution of Higher Education
"Classical Private University" (Zaporizhzhia)

TRANSFORMATION OF BUSINESS EXPECTATIONS OF ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW AS A REFLECTION OF THE STATE OF THE NATIONAL ECONOMY

Встановлено, що у I-ому кварталі 2022 року відбулося зниження індексу ділової активності, яке свідчить про обережні настрої підприємств щодо інвестицій та зайнятості. Показано, що у II-ому кварталі 2022 року бізнес в Україні зіткнувся зі значними викликами через військові дії, що призвело до песимістичних очікувань щодо майбутнього розвитку через загальну невизначеність, з якою стикаються підприємства. Доведено, що у IV кварталі 2023 року підприємства зберігали позитивні очікування щодо ділової активності на найближчий рік, які виникли у попередніх кварталах 2023 року, але рівень оптимізму знизився. Спостерігається незначне пожвавлення ділової активності, що трохи нижче порівняно з попередніми кварталами 2023 року. Визначено, що у II кварталі 2024 року респонденти прогнозували зменшення обсягів виробництва товарів та послуг в Україні, а також негативні перспективи розвитку власних підприємств: Потенційними несприятливими чинниками є: економічна невизначеність через воєнні дії та політичну нестабільність, яка погіршує економічну ситуацію, знижую впевненість бізнесу в майбутньому.

It was established that in the 1st quarter of 2022, despite the difficult political and economic situation, business in Ukraine demonstrated a certain level of optimism regarding its current and future development due to the flexibility, adaptability, ability of Ukrainian enterprises to implement strategic planning and respond to challenges. It is shown that in the II quarter of 2022, business in Ukraine faced significant challenges due to military actions, which led to pessimistic expectations regarding future development. The main problems include a reduction in production volumes, increased inflation, a weakening of the national currency and a drop in the level of business activity. These forecasts reflect the negative impact of the war on Ukraine's economy and the general uncertainty facing businesses.

It is proven that in the IV quarter of 2023, enterprises maintained positive expectations regarding business activity for the coming year, which arose in the previous quarters of 2023, but the level of optimism decreased. They predicted an increase in the volume of production of goods and services, and were also optimistic about the development of their own enterprises, despite existing security risks, logistical difficulties, in particular problems with crossing the border, which complicate business operations. It was determined that in the II quarter of 2024, the respondents predicted a decrease in the volume of production of goods and services in Ukraine, as well as negative prospects for the development of their own enterprises: Potential adverse factors are: economic uncertainty due to hostilities and political instability, which worsens the economic situation, reduces business confidence in the future.

It is substantiated that during the 1st quarter of 2022, the main factor restraining the development of enterprises was political instability associated with the uncertainty of the armed aggression of the Russian Federation, in subsequent periods — military actions. This requires the government, international organizations, and enterprises to concentrate joint efforts on restoring infrastructure, logistical connections, and ensuring conditions for safe business operations.

*Ключові слова: трансформація, ділові очікування, підприємства, воєнний стан, національна економіка.
Key words: transformation, business expectations, enterprises, martial law, national economy.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Ділові очікування підприємств відображають загальний настрій і перспективи бізнесу на майбутнє. Вони оцінюються через різні індикатори та опитування респондентів, які дозволяють зрозуміти сприйняття підприємствами економічної ситуації та перспектив розвитку. Ділові очікування можуть змінюватися в залежності від економічних умов, політичних подій, змін у попиті та пропозиції тощо. Їх аналіз допомагає підприємствам адаптувати свої стратегії, управляти ризиками та планувати майбутні дії. Актуальність проблематики дослідження для України визначається веденням широкомасштабної війни рф проти України, яка суттєво змінила різні аспекти суспільно-економічного життя, у т.ч. ділові очікування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Питання формування ділових очікувань та їх ролі у економічному розвитку є предметом дослідження багатьох учених.

Каленська В. П. зазначає, що протягом останніх років українська економіка стикалася з численними викликами, серед яких: зростання цін на газ та інші енергоносії, COVID-19, повномасштабна війна рф проти нашої країни. Зазначені фактори значно погіршують внутрішню соціально-економічну ситуацію в Україні та ділові очікування [1, с. 120]. Цитований автор резюмує, що систематизовані фактори вказують на серйозні виклики,

з якими стикаються підприємства в Україні, і обумовлюють необхідність підтримки та адаптації в умовах економічної нестабільності.

Кавтиш О. П., Чепурний Д. О. відзначають зміни в поведінці управлінської ланки підприємств та підходах до прийняття рішень в умовах зростання невизначеності, що потребує адаптації до нових умов та ділових очікувань у різні часові проміжки [2, с. 175]. Стаття підкреслює важливість комплексного підходу до управління фінансовим потенціалом підприємств, особливо в умовах зростання невизначеності. Важливо враховувати зміни в джерелах фінансування, поведінці управлінської ланки та фактори, що впливають на ефективність управління. Рекомендації, що базуються на результатах дослідження, можуть допомогти підприємствам підвищити їх стійкість і забезпечити ефективний розвиток в умовах невизначеності.

Висновки Солодкої О. О. стосуються природності макроекономічної нестабільності, що виникає через перехід економіки від одного рівноважного стану до іншого в залежності від змін у ділових очікуваннях і поведінці економічних агентів [3, с. 40]. Висновки автора підкреслюють важливість розуміння і управління координаційними процесами в економіці для забезпечення макроекономічної стабільності шляхом розгляду динаміки макроекономічних показників, адаптації до фаз економічного циклу і використання інструментів для координації ділових очікувань.

У полі зору Пантелєєвої Н.М. знаходиться вплив цифрової економіки на фінансову безпеку та ділові очікування у зв'язку зі змінами традиційних економічних моделей, виникненням не лише перспектив і можливостей, але і нових видів ризиків і загроз [4, с. 35]. Погоджуємося з Буряк А.В., Кривич Я.М., Сердюк К.В., що оцінка економічних очікувань дозволяє центральним банкам краще розуміти настрої споживачів, домогосподарств та бізнесу, що є критично важливим для управління економікою [5, с. 220]. Вони викори-

стовуюють комунікаційну політику для аналізу поточного стану фінансового ринку та майбутніх очікувань в інтересах ефективного управління економічними процесами і забезпечення прозорості у взаємодії з ринком.

Критична оцінка поглядів цитованих авторів переконує в тому, що оцінка економічних очікувань є однією з передумов ефективного управління економічними процесами. Проте теоретичні дослідження доцільно адаптувати до умов воєнного стану в Україні.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є визначення закономірностей трансформації ділових очікувань підприємств в умовах воєнного стану як віддзеркалення стану національної економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Інформаційною основою дослідження є: обстеження НБУ ділових очікувань підприємств: за I квартал 2022 року (проведено до початку воєнного стану), за II квартал 2022 року, IV квартал 2023 року, II квартал 2024 року. Проведемо ретроспективний аналіз ділових очікувань.

Перший етап — I квартал 2022 року [6]. На початку 2022 року почало зростати політичне напруження в частині можливості воєнної загрози, тому виникла певна невизначеність майбутнього економічного середовища для бізнесу. На цьому фоні бізнес у I кварталі 2022 року очікував зменшення обсягів виробництва товарів і послуг в Україні в наступні 12 місяців через можливі негативні сценарії (початок військових дій, ризики порушення логістичних ланцюгів, зниження інвестицій та зменшення попиту на продукцію).

У I кварталі 2022 року керівники підприємств України прогнозували:

- скорочення обсягів виробництва товарів та послуг на 1,7% проти 8,3% у IV кварталі 2021 року, що свідчить про очікування незначного зниження виробництва, порівняно з суттєвим падінням, яке прогнозувалося у попередньому кварталі;

- посилення інфляції через збільшення витрат на імпортні товари та послуги, а також внутрішньо-економічні фактори, прогнозоване зростання споживчих цін становило 9,5% проти попереднього кварталу у розмірі 8,7%;

- послаблення курсу національної валюти, пов'язане з зовнішніми економічними ризиками та політичною нестабільністю, середнє значення обмінного курсу прогнозувалося 29,35 грн/дол. США проти 28,15 грн/дол. США у IV кварталі 2021 року.

Зменшення обсягів виробництва очікували такі підприємства:

- усіх видів економічної діяльності, окрім торгівлі, яка, навпаки, демонструвала оптимістичні очікування через стабільний попит на споживчі товари;

- малі та середні, що пов'язано з їх меншою стійкістю до економічних і політичних викликів порівня-

но з великими підприємствами, які мають більше ресурсів для адаптації;

- які не здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, або здійснюють лише імпортні операції через зменшення внутрішнього попиту, можливі труднощі з постачанням і валютні ризики.

Зменшення обсягів виробництва очікувалось в 11 регіонах України, найбільше — в Херсонській області, через місцеві економічні умови, рівень безпеки та інфраструктурні проблеми.

Підприємства у I кварталі 2022 року прогнозували помірний рівень ділової активності з індексом 108,2% (у попередньому кварталі він становив 112,1%), що свідчить про очікування зниження ділової активності, хоча значення показника більше 100% означає позитивні прогнози щодо розвитку бізнесу. Зниження індексу ділових очікувань (ІДО) відбулося переважно за рахунок стриманіших оцінок респондентів щодо інвестиційних видатків на будівництво та кількості працівників.

Пожвавлення ділової активності очікували підприємства всіх видів економічної діяльності, за винятком будівельного сектору, що свідчить про існуючі труднощі або уповільнення темпів у цьому секторі. Найвищі секторальні очікування мали: переробна промисловість (ІДО — 112,6%), добувна промисловість (ІДО — 111,7%), що пов'язано з їхньою важливою роллю у промисловій діяльності та потребою у подальшому розвитку.

У регіональному розрізі респонденти з 13 областей України очікували зростання економічної активності, у т.ч. найвищі ІДО мали Житомирська область — 134,3% і Чернівецька область — 130,2% через позитивні зміни в бізнес-кліматі.

2. Другий етап — II квартал 2022 року [7]. Загальні очікування бізнесу в умовах війни пов'язані зі скорочення обсягів виробництва товарів і послуг в Україні у наступні 12 місяців через руйнування інфраструктури в результаті військових дій, порушення логістичних ланцюгів, нестачі ресурсів і робочої сили. Баланс відповідей становив "мінус 48,7%" проти "мінус 1,7%" у I кварталі 2022 року. Очікування щодо скорочення обсягів виробництва спостерігаються в усіх областях України, серед підприємств усіх видів і напрямів діяльності, а також різних розмірів за кількістю працівників.

Респонденти також очікують скорочення обсягів реалізації продукції за всіма видами економічної діяльності з балансом відповідей "мінус" 19,0% проти 17,0% у I кварталі 2022 року, що свідчить про зростання песимізму щодо обсягів продажів у порівнянні з попереднім періодом. Підприємства добувної промисловості мають найнижчі оцінки з балансом відповідей "мінус" 36,8%, у т.ч. через розташування частини з них на окупованих територіях. Одночасно очікується зниження обсягів реалізації продукції (послуг) на зовнішньому ринку з балансом відповідей "мінус" 25,0% проти 23,4% у I кварталі 2022 року. Це свідчить про зниження експортного попиту, негативний вплив блокування частини міждержавних торгових коридорів, у т.ч. морських портів, та валютних коливань. Загалом, зниження обсягів реалізації продукції та послуг як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку підкреслює потребу в перегляді стратегій збуту і маркетингу. Підприємствам не-

обхідно зосередитися на пошуку нових ринків, вдосконаленні продуктів або послуг, а також на зниженні витрат для підтримки конкурентоспроможності в умовах зменшення попиту.

У II кварталі 2022 року респонденти мають песимістичні очікування щодо рівня ділової активності своїх підприємств в наступні 12 місяців, її зниження прогнозується підприємствами всіх видів та напрямів діяльності, а також різних розмірів за кількістю працівників. Це свідчить про загальне занепокоєння у бізнес-середовищі, що спричинено різними факторами, такими як воєнний стан, економічна нестабільність, зміни в ринкових умовах, політична невизначеність та інші непередбачені обставини. Песимістичні очікування відображають занепокоєність підприємств щодо можливих труднощів у бізнес-операціях, зниження попиту, підвищення витрат або проблем із постачанням.

Відбулося суттєве падіння рівня ділової активності через невизначеність економічного середовища, зниження попиту на продукцію, підвищення витрат через війну. ІДО склав 72,6% проти 108,2% у попередньому кварталі. Основними причинами зниження ІДО є: зниження інвестиційних видатків на будівельні роботи, на машини, обладнання та інвентар; посилення потреби в позикових коштах найближчим часом (баланс відповідей — 35,2% проти 31,0% у IV кварталі 2021 року); підвищення оцінок жорсткості умов доступу до банківських кредитів (баланс відповідей збільшився до 2,1% проти 0,3% у IV кварталі 2021 року), що обмежує можливості підприємств щодо залучення додаткових фінансових ресурсів; зменшення частки респондентів, які планують брати банківські кредити, що свідчить про загальну невпевненість у стабільності та можливості повернення кредитів. Ці очікування відображають вплив воєнних дій та економічної нестабільності, що зумовлює зниження інвестиційної активності та зростання потреби в позикових коштах при одночасному ускладненні умов доступу до кредитів. Загалом, ці дані вказують на зростання ризиків для ділової активності та потребу в стратегічному плануванні та адаптації до можливих негативних сценаріїв на ринку.

Скорочення ділової активності очікують підприємства всіх видів економічної діяльності, що свідчить про значне зниження рівня оптимізму серед бізнесу у результаті економічних проблем, ринкових змін та введення воєнного стану. Найбільше зниження прогнозується у добувній промисловості (ІДО — 60,8%), енерго- та водопостачанні (ІДО — 67,6%). Ці галузі стикаються з найбільшими труднощами, пов'язаними з падінням цін на сировину, зменшенням попиту або проблемами у забезпеченні стабільних поставок ресурсів. Таке погіршення очікувань негативно впливає на плани інвестицій, обумовлює скорочення виробництва та зменшення кількості робочих місць у цих секторах.

Респонденти всіх областей очікували зниження економічної активності. Незважаючи на загальний песимізм, відзначено, що найбільш оптимістичними у своїх оцінках були респонденти з Івано-Франківської та Тернопільської областей з ІДО 93,6% та 9,4% відповідно, що пов'язано з їх більшою віддаленістю від зони бойових дій і меншими економічними труднощами в цих ре-

гіонах. Однак навіть у них ІДО нижчий порівняно з попередніми періодами, що свідчить про загальні проблеми в економіці і потребу в стратегічному плануванні для подолання можливих викликів.

Зниження ділової активності впливає на стратегії розвитку підприємств шляхом скорочення витрат, перегляду бізнес-планів, оптимізації ресурсів або навіть тимчасового зупинення деяких бізнес-процесів. Воно також відображає потребу у додатковій підтримці з боку держави або інститутів для адаптації підприємств до змінюваних умов і забезпечення стабільності у довгостроковій перспективі.

3. Третій етап — IV кварталі 2023 року [8]. Результати опитування підприємств демонструють певний оптимізм щодо ділової активності на наступні 12 місяців, хоча його рівень знизився порівняно з попередніми кварталами 2023 року. Питома вага респондентів, які прогнозували зростання обсягів виробництва товарів та послуг, становила 15,2%, що вище порівняно з III кварталом 2023 року (9,8%). Це означає, що, незважаючи на складну ситуацію, український бізнес продовжує шукати можливості для зростання і розвитку і надає позитивні сигнали для економіки країни. Позитивні прогнози охоплюють підприємства різних секторів економіки (окрім експортних), незалежно від їх розміру та напрямку діяльності, а також більшості регіонів країни. Підприємства з 15 областей очікували зростання, зокрема найбільшого у Волинській області. Падіння обсягів виробництва очікували респонденти з Івано-Франківської, Кіровоградської, Одеської, Сумської, Тернопільської та Харківської областей. Основними факторами впливу на зростання було: відновлення та розвиток інфраструктури після руйнувань війни, яке сприяло підвищенню ефективності виробничих процесів і логістики; державні програми підтримки бізнесу і допомога міжнародних організацій, які відіграли важливу роль у стабілізації національної економіки. Хоча умови доступу до банківських кредитів покращилися, все ще залишаються високі кредитні ставки та вимоги до застави, які є стримуючими чинниками. Підприємства активно шукають альтернативні джерела фінансування, що стимулює інноваційні підходи та розвиток. Важливою є також проблема браку кваліфікованих працівників. Інвестиції в освіту та професійну підготовку можуть сприяти вирішенню цього питання і підвищенню продуктивності праці.

Для підтримки і зростання позитивних очікувань загального зростання обсягів виробництва товарів і послуг в Україні необхідно: працювати над подоланням безпекових ризиків і логістичних проблем; розробляти відповідні стратегії і заходи з боку уряду та бізнес-спільноти; вирішувати проблеми доступу до фінансування та інфраструктури, забезпечення кваліфікованими кадрами; адекватно реагувати на регіональні та галузеві виклики, а також покращувати умови для експортерів.

У наступні 12 місяців підприємства прогнозували:

— збереження або навіть зростання загальних обсягів реалізації продукції, що свідчить про оптимістичні настрої щодо попиту на їх товари та послуги;

— збільшення інвестиційних видатків на машини, обладнання та інвентар, що віддзеркалює бажання мо-

дернізувати свої виробничі потужності та підвищити ефективність виробничих процесів;

— покращення свого майбутнього фінансово-економічного стану на основі зростання прибутків, поліпшення грошових потоків та загальної фінансової стабільності.

Ці фактори вказують на загальний позитивний настрій підприємств та їх готовність до подальшого розвитку, незважаючи на існуючі виклики та ризики.

Підприємства очікували на незначне поживлення ділової активності з ІДО 101,6%, що трохи нижче порівняно з попереднім кварталом (104,5%). Це відображає, з однієї сторони, менший оптимізм підприємств щодо подальшого економічного розвитку, з іншої, поступове відновлення бізнес-середовища та адаптацію підприємств до нових умов. Незважаючи на позитивні тенденції в економіці, темпи зростання та стабільність потребують подальшого моніторингу та підтримки з боку уряду та фінансових інституцій.

Попри зниження ІДО, оптимістичні очікування зберігаються в підприємств більшості напрямів, видів діяльності і розмірів. За більшістю складових ІДО підприємства очікують: невелике зростання обсягів виробництва товарів і послуг, помірне збільшення інвестицій у розвиток бізнесу. Проте бізнес менш впевнений у поліпшенні фінансового стану порівняно з попередніми періодами.

У регіональному розрізі у IV кварталі 2023 року зростання економічної активності очікується в респондентів майже половини областей України, але темпи цього зростання знизились порівняно з попереднім кварталом. Найвищі індекси ІДО мали такі області: Житомирська — 125,2%, Хмельницька — 113,5%. Рівненська — 111,5%, Київська — 111,3%, Вінницька область — 111,3%. що свідчить про високий рівень оптимізму та очікувань на покращення економічної ситуації. Кількість областей, де очікується зростання економічної активності, зменшилась з 14 до 10, що свідчить про певні регіональні відмінності в економічному відновленні або вплив негативних факторів.

4. Четвертий етап — II квартал 2024 року [9]. Результати опитування підприємств свідчать про загальне зниження ділової активності в Україні в наступні 12 місяців. Прогнозується зменшення обсягів виробництва товарів і послуг, негативний баланс відповідей становить "мінус" 0,3% проти 8,5% у I кварталі 2024 року. Зменшення обсягів виробництва товарів і послуг очікується для підприємств в усіх основних секторах економіки, за винятком сільського господарства, переробної промисловості та енерго- та водопостачання; малих підприємств; підприємств, що здійснюють лише експортні операції; підприємств, що працюють виключно на внутрішньому ринку. Падіння очікують підприємства восьми областей, найбільше — в Кіровоградській області.

Оцінки щодо інфляції знижувалися, починаючи з IV кварталу 2022 року, у II кварталі 2024 року споживчі ціни очікуються на рівні 9,0%, що на 2,0% менше, ніж у попередньому кварталі. Питома вага респондентів, які очікують, що інфляція не перевищить 10,0%, становить 62,8%, лише 12,7% з них прогнозують, що інфляція сягне 15,1% і більше. Тобто, спостерігається подальше поліпшення інфляційних очікувань у бізнес-середовищі,

інфляційний тиск зменшується, хоча рівень цін залишається високим.

Зниження ділової активності очікують респонденти в 14 областях, областями з найбільшим зниженням ІДО є: Сумська — 77,1%; Миколаївська — 78,3%; Чернівецька — 83,6%; Кіровоградська — 86,7%; Харківська — 87,9%. У порівнянні з I кварталом, кількість областей з очікуванням зниження ділової активності зростає з 10 до 14. Для покращення ситуації на краще місцевим органам влади рекомендується розробити програми підтримки та стимулювання бізнесу в областях, де очікується зниження ділової активності; провести детальний аналіз причин економічних труднощів в проблемних областях і розробити специфічні рішення для їх усунення. Для підприємств важливо адаптувати свої стратегії до регіональних умов, зокрема через оптимізацію витрат і пошук нових ринків збуту; використовувати можливості, які можуть виникнути в областях з позитивними очікуваннями. Ці дії здатні пом'якшити негативний вплив на економічну активність і забезпечити більш стабільний розвиток бізнесу в Україні.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ.

1. Встановлено, що у I-ому кварталі 2022 року, незважаючи на складну політичну та економічну ситуацію, бізнес в Україні демонстрував певний рівень оптимізму щодо свого поточного та майбутнього розвитку завдяки гнучкості, адаптивності, здатності українських підприємств здійснювати стратегічне планування та реакції на виклики. Зниження індексу ділової активності у I кварталі 2022 року свідчить про обережні настрої підприємств щодо інвестицій та зайнятості.

2. Показано, що у II-ому кварталі 2022 року бізнес в Україні зіткнувся зі значними викликами через військові дії, що призвело до песимістичних очікувань щодо майбутнього розвитку. Основні проблеми включають скорочення обсягів виробництва, посилення інфляції, ослаблення курсу національної валюти та падіння рівня ділової активності. Ці прогнози відображають негативний вплив війни на економіку України та загальну невизначеність, з якою стикаються підприємства.

3. Доведено, що у IV кварталі 2023 року підприємства зберігали позитивні очікування щодо ділової активності на найближчий рік, які виникли у попередніх кварталах 2023 року, але рівень оптимізму знизився. Вони прогнозували зростання обсягів виробництва товарів та послуг, а також були налаштовані оптимістично щодо розвитку власних підприємств, попри існуючі безпекові ризики, логістичні труднощі, зокрема проблеми з перетином кордону, які ускладнюють бізнес-операції. Спостерігається незначне поживлення ділової активності, що трохи нижче порівняно з попередніми кварталами 2023 року.

4. Визначено, що у II кварталі 2024 року респонденти прогнозували зменшення обсягів виробництва товарів та послуг в Україні, а також негативні перспективи розвитку власних підприємств: Потенційними несприятливими чинниками є: економічна невизначеність через воєнні дії та політичну нестабільність, яка погіршує еко-

номічну ситуацію, знижують впевненість бізнесу в майбутньому.

5. Обґрунтовано, що протягом I-ого кварталу 2022 року основним фактором, що стримував розвиток підприємств, була політична нестабільність, пов'язана з невизначеністю збройної агресії РФ, у наступні періоди — воєнні дії. Це потребує від уряду, міжнародних організацій, підприємств концентрації спільних зусиль на відновленні інфраструктури, логістичних зв'язків, забезпеченні умов для безпечної діяльності бізнесу.

Перспективами подальших досліджень є діагностика економічної безпеки України в умовах воєнного стану.

Література:

1. Каленська В. П. Аналіз основних макроекономічних показників України під час війни 2022. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2023. (36). С. 116—122.

2. Кавтиш О. П., Чепурний Д. О. Аналіз підходів до управління фінансовим потенціалом підприємств в умовах зростання невизначеності. Economic Synergy. 2023. № (2). С. 159—176.

3. Солodka О. О. Координаційні деструкції у визначенні макроекономічної нестабільності. Регіональна економіка та управління. 2020. №3(29). С. 37—41.

4. Пантелєєва Н.М. Фінансова безпека в умовах цифрової економіки: очікування і реальність. Міжнародний науково-практичний журнал "Фінансовий простір". 2020. № 2 (38). С. 22—37.

5. Буряк А.В., Кривич Я.М., Сердюк К.В. Економічні очікування агентів фінансового сектору в контексті комунікаційної політики центрального банку. Вісник Житомирського державного технологічного університету: Серія: економіка, управління та адміністрування. 2019. № 3 (89). С. 215—221.

6. Ділові очікування підприємств України в I кварталі 2022 року (Опитування проводилося до початку війни (з 31 січня до 23 лютого)). К.: Національний банк України. 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2022-Q1.pdf?v=7

7. Ділові очікування підприємств України у II кварталі 2022 року. К.: Національний банк України. 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2022-Q2.pdf?v=7

8. Ділові очікування підприємств України в IV кварталі 2023 року. К.: Національний банк України. 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2023-Q4.pdf?v=7

9. Ділові очікування підприємств України у II кварталі 2024 року. К.: Національний банк України. 2024. URL: https://roundtable.bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2024-Q2.pdf?v=7

References:

1. Kalenska, V. P. (2023), "Analysis of the main macroeconomic indicators of Ukraine during the 2022 war", Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Seriya ekonomichna. Seriya yurydychna, vol. 36, pp. 116—122.

2. Kavtysh, O. P. and Chepurnyi, D. O. (2023), "Analysis of approaches to managing the financial potential

of enterprises in conditions of growing uncertainty", Economic Synergy, vol. 2, pp. 159—176.

3. Solodka, O. O. (2020), "Coordination destructions in determining macroeconomic instability", Rehionalna ekonomika ta upravlinnia, 2020, vol. 3 (29), pp. 37—41.

4. Pantieliieva, N.M. (2020), "Financial security in the digital economy: expectations and reality", Mizhnarodnyi naukovo-praktychnyi zhurnal "Finansovyi prostir", 2020, vol. 2 (38), pp. 22—37.

5. Buriak, A.V., Kryvych, Ya.M. and Serdiuk, K.V. (2019), "Economic expectations of financial sector agents in the context of communication policy of the central bank", Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu: Seriya: ekonomika, upravlinnia ta administruvannia, vol. 3 (89), pp. 215—221.

6. National Bank of Ukraine (2022), "Business expectations of Ukrainian enterprises in the I quarter of 2022 (The survey was conducted before the start of the war (from January 31 to February 23))", available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2022-Q1.pdf?v=7 (Accessed 05 August 2024).

7. National Bank of Ukraine (2022), "Business expectations of Ukrainian enterprises in the II quarter of 2022", available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2022-Q2.pdf?v=7 (Accessed 06 August 2024).

8. National Bank of Ukraine (2024), "Business expectations of Ukrainian enterprises in the IV quarter of 2023", available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2023-Q4.pdf?v=7 (Accessed 07 August 2024).

9. National Bank of Ukraine (2024), "Business expectations of Ukrainian enterprises in the II quarter of 2024", available at: https://roundtable.bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2024-Q2.pdf?v=7 (Accessed 07 August 2024).

Стаття надійшла до редакції 08.08.2024 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663